

До написання цієї роботи автора спонукали гасла, які постійно повторюють деякі політики з "команди" діючого Президента України: "Наведемо порядок!" По-перше, ці гасла не нові. Їх широко використовував Л.Кучма та його "команда". І навели кланово-олігархічний порядок. Тому плагіат сьогодні не вітається. Якщо ж мова іде про якийсь "новий порядок", то необхідно показати його елементи, систему, цілі. А.Гітлер вже наводив "новий порядок" в Європі і Африці. І це завершилося Нюрнберзьким трибуналом. Якщо висувається мета перейти від "української моделі демократії" як анархо-демагогічної риторики до демократії правової держави – це одна справа. Якщо ж висувається мета розповсюдити образ життя Донбасу на усю територію України, то ця мета ілюзорна, якщо реально проаналізувати спосіб життя, умови життя в різних регіонах України. В багатобарвності, розмаїтті життя регіонів України її сила. Зміцнення єдності регіонів України, взаємозбагачення їх способів життя – це справжня мета політичного розвитку країни.

Як би провести кожного донеччанина Центральною і Західною Україною, то вони б забули слова, що там живуть суцільні "бандерівці", а побачили як будується і динамічно розвиваються ці частини України, і зовсім не за рахунок Донбасу, які толерантні і хазяйновиті люди там живуть. Як би привезти кожного "західника" в Донбас і показати умови життя і праці дончан, то вони б зрозуміли, чому їх політична поведінка є такою, якою є, хто і як налаштовує їх проти української мови і культури, хоч більшість їх є етнічними українцями і український борщ і грибну юшку варять таким же способом як і в Центральній і Західній Україні. Отже, історична доля нового режиму залежить від міри демократичності і гуманістичності моделі "нового порядку", який буде запропонований, і від того, що цей "порядок" принесе конкретно кожній людині. Крім того, важливо, щоб регіони України не протистояли один одному, а поєднували конструктивні ідеї та ініціативи, з якими вони виходять на національний рівень.

Найближчі два роки покажуть, який шлях обере Україна: модернізація олігархії або розбудова демократичної політичної системи, яка сконцентрує в собі надбання світового досвіду і національних традицій.

*Майборода Олександр Микитович,
доктор політичних наук, заступник директора
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України*

ПОЛІТИЧНА СУВЕРЕННІСТЬ ВЛАДИ У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ З СУСПІЛЬСТВОМ

(доповідь на Третньому Конгресі політологів України)

Незмінним рефреном у риторичній нинішньої правлячої в Україні політичної сили є ідеологема „зміцнення владної вертикалі”. Судячи з відгуків на роботу виборчих комісій під час місцевих виборів, з проходження законопроектів у Верховній Раді України, з рішень Верховного і Конституційного судів зі спірних питань політичного устрою, їй успішно вдається втілювати цю ідеологеми. Влада переконана, що курс на її всеохоплююче домінування і контроль над усіма сферами життя є найбільш оптимальним з точки зору політичної та управлінської раціональності, найбільш ефективним і продуктивним засобом вирішення головних проблем країни. Із альтернативи „менше держави-більше самоуправління” і „більше самоуправління-менше держави” українська влада вирішила обрати перший варіант суспільно політичної моделі.

Зазіхання влади на політичну монополію з одного боку виглядають логічними. "Майже всі визначення влади так чи інакше пов'язують її здійснення з примушуванням, наказуванням, зовнішнім вольовим зусиллям по відношенню до підвладних"[1]. З другого боку, розуміння державного суверенітету як повної незалежності від інших суб'єктів нині

втрачає свою канонічність. Сучасна політична наука вважає, що потрібне "комплексне переосмислення і переоцінка поняття „суверенітет держави” у зв'язку з наявністю інших, недержавних чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру: „В нинішніх умовах стає тенденцією перехід від минулої силової концепції державного суверенітету до сучасної концепції державного суверенітету, заснованого на праві” [2]. Узгодження концепції політичної суверенності влади з концепцією суверенних прав людина є імперативом сучасності, оскільки "у сьогоdnішніх умовах двигуном прогресу є творчість маси вільних людей" [3].

Ідеалом злиття понять "народ" і "політичний суверенітет" вважається безпосередня, плебісцитарна, демократія [4]. Практична неможливість реалізувати плебісцитарну демократію не тільки щоденно, а й навіть через короткі часові інтервали, ще більшою мірою посилює роль інституцій, спроможних взяти на себе роль посередників між владою і суспільством. З цього випливає, що суверенність у здійсненні політичного владарювання має розумітися не тільки як одноосібне правління держави, а й як залучення до нього громадян та їх незалежних асоціацій, тобто громадянського суспільства.

Побоювання держави, що у такий спосіб громадянське суспільство витіснить політичне суспільство, в якому державним інституціям та установам належить провідна роль, амортизується запровадженням концепту "громадянсько-політичного суспільства", у якому політичне суспільство не протистоїть громадянському, а створює сприятливі умови для його функціонування [5].

Торкаючись питання про повноту влади як ознаку її політичного суверенітету треба брати до уваги, що в англomовній лексиці влада може позначатися термінами і "power", і "authority". Причому другий термін може розумітися і як власне "влада", і як "авторитет". Стосовно цієї бісемантичності терміну "authority" зазначалося, що авторитет не є чимось, що повністю належить до роду "влада", так само як і не є чимось залежним або другорядним до влади, але належить до більш змістовної категорії соціального контролю або впливу. Подвійна взаємозалежність між авторитетом і владарюванням підкреслює його важливість як одного з джерел зміцнення політичної суверенності держави у тій частині, яка стосується її відносин з позавладними акторами або чинниками впливу. Міцність політичної суверенності влади залежить від її здатності підтримувати свою репутацію влади "безпечної" для суспільства, готової до взаємодії з ним.

Політичний досвід різних країн показує, що політична суверенність держави може проявлятися або посиленням її тиску на громадян, або намаганням здобути для себе більшого авторитету в їхніх очах шляхом поширення демократичного залучення їх до здійснення влади. "Демократії не бояться свого народу", – наголошує, зокрема, держсекретар США Б.Клінтон, – а обмеження прав народу тільки "демонструє страх нелегітимних правителів, слабкодухість тих, хто відмовляє своїм громадян у захисті, на який вони заслуговують" [6].

Світовою політологічною думкою постульовано, що участь громадянського суспільства у зміцненні демократичного авторитету влади, а відтак і її легітимності, на яку спирається її політична суверенність, полягає в тому, що воно обмежує державну владу шляхом контролю; стимулює політичну участь громадян; сприяє артикуляції, агрегації та репрезентації інтересів громадян; уможлиблює перехід від клієнтизму до громадянства на локальному рівні; пом'якшує принципову поляризацію політичних конфліктів; залучає й тренує нових політичних лідерів; сприяє дискутуванню та реформуванню існуючих демократичних інститутів та процедур; поширює інформацію і, таким чином, надає можливість громадянам колективно представляти і захищати їхні інтереси та цінності; забезпечує розуміння процесів економічних реформ демократичних держав; сприяє компромісному вирішенню конфліктів, зміцнює соціальні здобутки демократії; розвиває у громадян повагу до держави та позитивну взаємодію з нею через посилення підзвітності, відповідальності, змістовності й ефективності, отже легітимності політичної системи [7]. Сприяючи розвитку громадянського суспільства, влада тим самим зміцнює моральну

легітимність держави та її авторитет в очах підданих: чим розвиненіше громадянське суспільство, тим виразнішими у країні є ознаки демократії, які вбирають в себе свободу утворення неурядових організацій (НУО), які репрезентують інтереси громадян, та участі в них, свободу думки, свободу голосування, виборність органів влади, право участі у політичному змаганні, альтернативні джерела інформації, вільні та чесні вибори [8].

Особливо помітну роль у зміцненні репутації держави як правової відіграють правозахисні НУО. Вони сприяють покращанню національної системи захисту прав людини, ліквідації недоліків в роботі державних органів, здійснюють експертизу законопроектів і чинного законодавства на предмет їх відповідності міжнародним стандартам, складають рекомендації державній владі щодо ненасильницької трансформації тоталітарних структур у демократичні, здійснюють правову освіту населення, беруть на себе частину обов'язків щодо конкретної підтримки осіб, які потребують правового захисту [9]. Навіть громадянська непокора, яка зовні виглядає прямим викликом політичній суверенності влади, у своєму підсумку спроможна суттєво сприяти вирішенню задач, покладених на владу, а відтак і зміцненню її авторитету. Звісно, коли влада здатна до суспільно раціональної відповіді на неї [10]. На жаль, держава зазвичай вважає себе уособленням "публічного інтересу", а тому вважає альтернативні точки зору зазіханням на свій суверенітет. Владі видається більш природним дотримуватися конфронтаційної моделі з громадянським суспільством, спираючись на анахронізми, що "держава завжди намагатиметься зруйнувати громадянське суспільство, а воно повинно мати сили протистояти цьому" [11], що державі важко заохочувати громадянське суспільство, оскільки вона за природою є органом примушування [12], що суверенітет держави є політичною владою, а тому саме влада одноосібно створює і зміцнює правління і закони" [13].

В той же час, у політичній традиції західних демократій, зокрема американської, політичний суверенітет розуміється як надання кожній людині рівного доступу до правління. Звідси випливає, що рівень політичної суверенності демократичної держави залежить від спільних повсякденних зусиль як уряду, так і громадян у тому, щоб жити відповідно до цінностей демократії і брати на себе відповідальність за самоуправління.

Влада, якщо вона прагне зміцнити свою політичну суверенність, повинна довести суспільству, що саме її рішення та дії є оптимальними з точки зору загального блага. Найкраще досягти цього шляхом зміцнення демократії. Навпаки, несприйняття державою громадянського суспільства, намагання підкорити його може мати результатом втрату нею значної частини своєї суверенності. По-перше, монопольна концентрація усіх ресурсів влади в руках держави закриває доступ до них і контроль за ними з боку суспільства, що віддаляє центр від периферії і зменшує його авторитет в очах останньої. Сама держава починає перетворюватися на приватне володіння, на джерело приватних доходів і тим самим втрачає частину політичної суб'єктивності, її функціонування визначається не так володарями атрибутів влади, як різними корпоративними групами, інтереси яких найчастіше не мають нічого спільного з інтересами країни. Основою функціонування влади стають клієнто-патронажні відносини.

Описана ситуація особливо характерна для пострадянських держав. Майже всі вони управляються партійно-радянською номенклатурою, політична психологія якої орієнтована на максимальну суверенність влади відносно суспільства. Але чим більше суспільство відсторонюється від державного управління, тим більшою мірою втрачається політична суверенність держави. Відбувається злиття влади і власності, держава стає здобиччю політичних підприємців і починає функціонувати під їхнім диригуванням. Державно-адміністративні ресурси використовуються у приватних, а не загальнодержавних суспільних інтересах. Політико-економічний процес у країні визначається не загальною суспільною метою, а клієнтарно-патронажними відносинами. Бюрократія, лише зберігаючи зовнішні атрибути управляючого прошарку, насправді виступає агентом різних корпоративних груп з егоїстичними інтересами. Система особистих зв'язків клієнтарно-патронажного типу намагається витіснити з політичного процесу усі інші форми політичних відносин, а відтак і

всіх інших суб'єктів політичного простору, у т.ч. тих, що призначені символізувати політичну суверенність держави – парламент, кабінет міністрів, суди: вони ігноруються так само, як і профспілки та громадські організації [14]. У підсумку публічне політичне змагання підміняється боротьбою різних бюрократичних груп [15].

Традиційна державна ревність щодо будь-якого зовнішнього впливу, спроможного обмежити національний суверенітет, часто проявляється у конфронтаційному налаштуванні до міжнародних неурядових організацій. Таке налаштування особливо притаманне тим політичним класам пострадянських країн, які формувалися з так званого партійно-радянського і господарського активу комуністичних часів. З їхнього боку сплеск ворожості до МНУО був особливо сильним після "кольорових революцій" у Грузії та в Україні. Зросла, особливо в Росії, кількість публікацій, які є відображенням упередженого і негативного налаштування до МНУО. Між тим, ще у червні 2006 р. керівники провідних МНУО підписали Хартію загальної відповідальності організацій некомерційного сектору. У Хартії викладено основні цінності і принципи роботи МНУО, до яких, крім іншого, відноситься управлінська практика і її ефективність; збір коштів і робота з різними зацікавленими сторонами. Особливе місце в Хартії приділено повазі загальних принципів, зафіксованих у Загальній декларації прав людини, незалежності країн, відповідальному відношенню до відстоювання прав, ефективності програм, відсутності дискримінації, відкритості й етичним основам збирання коштів [16]. Основні побоювання держави щодо громадських організацій стосуються здатності останніх не тільки справляти вплив на владу, а й добиватися її заміни засобами електорального представництва. Однак основна функція НУО полягає не у претензіях на безпосередню участь у владі, а у задоволенні інтересів і потреб своїх членів і прихильників, у соціальній інтеграції і мобілізації різних суспільних сегментів, у соціалізації громадян, у представництві їхніх інтересів у взаємовідносинах з владою, у моделюванні нових суспільних структур [17].

Взявши за аксіому, що державна влада завжди ґрунтується на контролі над силою,

багатством і знанням, логічно визнати, що саме громадянське суспільство зміцнює принаймні третій компонент владної могутності. Його організації розповсюджують, зокрема, економічно корисну інформацію, значущу для економічного розвитку, тобто для другого компоненту державної могутності. Перешкоджання розповсюдженню нових ідей є проявом слабкості держави. Натомість держави, що прагнуть нових рівнів розвитку, заохочують як створення неурядових організацій, так і громадські дискусії, що ініціюються ними [18].

Держава для зміцнення своєї міжнародної політичної суверенності зацікавлена у позиціонуванні своєї окремої ідентичності. З цієї обставини впливають можливості громадянського суспільства у зміцненні національно-державної ідентичності, оскільки воно являє собою не тільки певний комплекс інститутів, а й систему відносин, яка вбирає в себе національні, релігійні традиції, звичаї, міфи, символи, стереотипи поведінки, морально-етичні норми, цінності [19].

Проблема політичної суверенності держави тісно сполучена з питанням просторового розміщення влади. Відомо, що регіональна проблематика несе в собі потенційні загрози для політичного суверенітету держави в процесі формування регіональної ідентичності. Попри значні потенційні загрози від регіональної ідентичності, у вітчизняній науці підкреслюється, що удосконалення взаємодії політичних інститутів влади передбачає і забезпечення повноцінного представництва регіональних інтересів, досягнення балансу повноважень між центром та областями, взаємовідносин між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування [20]. Завдання держави – забезпечити "суверенні права" місцевих громад для виконання ними своїх функцій. Йдеться про "місцеві суверенітети" – "фінансовий", "організаційний", "кадровий", "планувальний" і "правовий" [21].

Протягом майже усього періоду від здобуття незалежності в українському суспільстві була велика частка тих, хто вважає, що кілька сильних лідерів можуть зробити для країни більше, ніж усі закони та дискусії. У 2010 р. вона становила 58,6 % [22]. Такі настрої можуть

вважатися підставою для посилення державного суверенітету за рахунок звуження громадянського суспільства. Однак такі розрахунки можна вважати невинуватими завищеними. Сподівання "на сильну руку" у свідомості громадян поєднуються із сподіваннями на розширення простору демократії: 46,9 % громадян серед найважливіших засад для обстоювання своїх інтересів називають захищеність від зловживань влади; 27 % – свободу слова, поглядів та переконань; 26,3 % – можливість контролю громадян за рішеннями влади; нарешті, 74,2 % вимагають насамперед рівності усіх перед законом [23], тобто того, що не може бути забезпечене при недемократичному правлінні.

Не може бути аргументом для тиску на громадянське суспільство і загроза з його боку суверенітету української влади. Приміром, серед спільних міжрегіональних проектів, що виконуються вітчизняними НУО, лише 17 % мають політичний характер, в той час як моніторинговий характер мають 28 % проектів, інформаційно-освітній – 30 %, дослідницький – 42 %, нарешті, вербальний (конференції, "круглі столи", симпозиуми) – 61 [24].

Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035 Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства являє собою певний крок в напрямі зміцнення авторитету держави. Однак зміст її свідчить, що влада продовжує побоюватися зазіхань з боку громадянського суспільства на свій суверенітет і тому обмежила завдання Концепції, з тим щоб діяльність НУО не йшла далі формування громадянської культури суспільства – вивчення активної громадянської позиції, зокрема щодо участі у процесах формування та реалізації державної політики; усвідомлення громадськістю принципів співробітництва між органами виконавчої влади та інститутами; розвитку волонтерського руху, благодійництва і меценатства [25].

У Концепції влада утрималася від впровадження пропозицій, що містилися у резолюції Всеукраїнської конференції „Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Нові пріоритети”, яка відбулася у Києві 12–13 листопада 2007 р., тобто попередні затвердження урядового документу. Пропозиції конференції залишаються актуальними і досі, особливо в частині запровадження процедур залучення громадськості до ухвалення рішень та механізмів інформаційної прозорості діяльності органів державної влади, а також встановлення принципів її взаємодії з інститутами громадянського суспільства, зокрема рівних можливостей, взаємо відповідальності і відкритості, невтручання влади у діяльність НУО. Потребують формальної регламентації і форми взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства [26].

Політичний режим, що формується в Україні, дає підстави вважати його ставлення до громадських організацій подвійним. Зокрема, деякі його представники не вважають за потрібне навіть приховувати упереджене ставлення до МНУО, як це впливає з висловлювання депутата Верховної Ради України від Партії регіонів В.Ландика: "... є і наші люди, яким не дісталася керівна посада в якому-небудь "крутому" ЗМІ, і тоді їм доводиться вдовольнятися "грантоїдством". Тоді вони будуть раді відпрацьовувати чужі гроші, плюючи у бік власної країни, хай і частини, але свого народу. Однак відпрацьовувати у своїй країні чуже замовлення – це не гідно" [27].

Наявність НУО опозиційних до влади і лояльних до неї має наслідком подвійне ставлення влади до громадянського суспільства як такого: з одного боку – декларування його підтримки, з другого боку – критичне ставлення до тих його організацій, що можуть бути запідозрені у зазіханні на суверенітет влади. Доволі відверто відвертіше це домагання проявилось в Указі Президента України від 26 серпня 2010 р. № 873/2010 «Питання ради представників кримськотатарського народу», яким формування складу ради за принципом делегування від Курултаю кримських татар було замінено його затвердженням главою держави [28].

Симптомом схильності нинішньої української влади обмежити можливості громадянського суспільства, зокрема територіальних громад, може вважатися і нова редакція закону України про столицю від 7 вересня 2010 р., яким передбачається можливість фактичного скасування у Києві районних рад у формі прийняття рішення міської ради щодо

їх «неутворення», а потім негайне їх скасування рішенняв Київської міськради всього лише через два дні [29]. Обґрунтування цього рішення економією коштів і відсутністю у райрад реальних можливостей вирішувати конкретні питання життєзабезпечення районів не може вважатися переконливим з огляду на втрату громадянами безпосереднього зв'язку із владою через депутатів райрад. Заміна цього каналу зв'язку на безпосередні контакти з чиновниками райдержадміністрацій матиме результатом зростання корупції і свавілля бюрократії.

Показовою ілюстрацією на тему відносин влади і суспільства стали масові протести проти нового Податкового кодексу України. Нагадаємо, що влада намагалася надати процесові прийняття кодексу характеру діалогу з суспільством. За інформацією Міністерства фінансів, 6 по 20 серпня практично по всій території України (у містах, районах, обласних центрах) було проведено понад 1200 "круглих столів", 120 конференцій, 370 прес-конференцій, 2450 інших заходів. Крім того, було організовано роботу Інтернет-форумів та call-центрів, які діяли на базі органів податкової та митної служби. У регіонах пройшли й "кущові" громадські слухання за участю представників бізнес-кіл та громадськості. Повідомлялося і про активну участь в обговоренні таких громадських організацій, як Український союз промисловців і підприємців, Федерація роботодавців України, Асоціація платників податків, Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів, Громадське об'єднання "Асоціація підприємців за легальний ринок", Всеукраїнська громадська організація "Асоціація соціальних підприємців України, Національна асоціація товаровиробників, Всеукраїнська асоціація автомобільних імпортерів і дилерів, Спілка підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств тощо. Результатом цих понад 4 тисяч заходів стали аж 4075 пропозицій, в тому числі 750 – через call-центри та Інтернет-форуми [30]. Співставимо статистику: понад 4 тисячі пропозицій до проекту Податкового кодексу під час його двотижневого обговорення і десятки тисяч протестувальників проти нього під час обговорення і прийняття у Верховній раді.

Успіх або невдача у трансформації та модернізації країни зазвичай зумовлені незмінністю стратегії розвитку і наполегливістю у її здійсненні. Названа умова є іманентним чинником, що стимулює всередині влади уявлення про національний суверенітет як її максимальне домінування над суспільством заради реалізації задекларованої політичної лінії. Підпорядкування усїєї країни, у т.ч. добровільних неурядових об'єднань громадян, цілям владної політики неминуче робить суспільство переважно або навіть повністю політичним за рахунок громадянської компоненти. Досягнута у такий спосіб «єдність» країни і суверенність влади можуть бути хіба що позірними. Увільнена від контролю з боку незалежних НУО, а також обраних органів народного представництва бюрократія неминуче підміняє загальнонаціональні інтереси власними, в результаті чого національний суверенітет перетворюється на владне свавілля. Розбіжність між суверенністю влади і суверенністю нації (суспільства) утворює тенденцію до втрати інститутом держави свого авторитету в очах підданих і підтримки з їхнього боку державної політики. Без моральної і політичної підтримки громадян держава втрачає можливості повноцінно забезпечувати національний суверенітет як форму і механізм реалізації інтересів країни, у т.ч. в рамках запропонованої нею ж стратегії.

Література:

1. Категории политической науки: Учебник. – М., 2002. – С. – 90.
2. Лукин В.П. Права человека и вызовы XXI столетия // Перспективы цивилизации. Философские проблемы: Сборник статей / В.П.Лукин – М., 2009. – С. 28.
3. Там же. – С. 29.
4. Политический суверенітет/[Електронний ресурс: <http://politike.ru/dictionary/276/word/>]
5. Власть в гражданском и политическом обществе // Раздел: Политология, политистория / [Електронний ресурс: <http://www.textreferat.com/referat-1910-4.html>]

6. Clinton H. Civil Society: Supporting Democracy in the 21st Century, at the Community of Democracies // US Secretary of State. Diplomacy in Action / [Електронний ресурс: <http://www.state.gov/secretary/rm/2010/07/143952.htm>]
7. Diamond L. Developing Democracy Toward Consolidation / L. Diamond – Baltimore (Mar.), The John Hopkins UP, 1999. – 384 p.
8. Див у: Дмитренко М. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М.А. Дмитренко. – К., 2008. – С. 432–433.
9. Белякович Н.Н. Права человека и политика: философско-правовые основы / Н.Н. Белякович. – Минск, 2009. – С. 350–352.
10. Коэн Дж., Арато Э. Гражданское общество и политическая теория / Пер. с англ. / Дж.Коэн, Э.Арато. – М., 2003. – С. 763.
11. Гражданское общество и власть: проблемы взаимодействия / [Электронный ресурс: <http://www.textreferat.com/referat-1910-4.html>]
12. Hauss Ch. Civil society // The Beyond intractability Gnow ledge Base Project / Ch. Hauss / [Електронний ресурс: http://www.beyondintractability.org/essay/civil_society/]
13. Price T. How Sovereignty Protects American Freedoms / T.Price / [Електронний ресурс: http://www.citizensalliance.org/links/pages/news/how_sovereignty_protects_america.htm]
14. Фисун А.А. Демократия, неопатриманиализм и глобальные трансформации / А.А.Фисун. – Харьков, 2006. – С. 156–172.
15. Там же. – С. 172.
16. НПО подають пример: ведущие международные неправительственные организации подписывают Хартию ответственности // Amnesty International. Пресс-релиз / [Электронный ресурс: <http://amnesty.org.ru/node/774>]
17. Н.М., Мохарев Г.А. Субъекты политики / Н.М.Сирота, Г.А.Мохарев. – СПб, 2009. – С. 123–126.
18. Тофлер Е. Новая парадигма власти: знания, богатство, сила / Пер. з англ. / Е.Тофлер. – К., 2003. – С. 384, 386.
19. Амирова Р.И., Веденеев В.А., Попова Л.А. Гражданское общество как наивысшая форма общности / Р.И.Амирова, В.А.Веденеев, Л.А.Попова // XXI століття: Альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія. Матеріали третьої міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 21–24 травня 2004 р. Частина I. – К., 2004. – С. 144.
20. Стратегія розвитку України: теорія і практика. – К., 2002. – С. 233.
21. Рупперт Г. Комунальне самоврядування. П'ять "суверенних прав" гарантують самостійність / Г.Рупперт // Складові демократії / Пер. з нім. – К., 1993. – С. 59.
22. Рупперт Г. Комунальне самоврядування. П'ять "суверенних прав" гарантують самостійність / Г.Рупперт // Складові демократії / Пер. з нім. – К., 1993. – С. 59.
23. Див. у Тищенко Ю., Горобчишина С. Громадянське суспільство в Україні та "політика ідентичності" / Ю. Тищенко, С. Горобчишина. – К., 2010. – С. 49.
24. Див. у: Там само. – С. 67.
25. Див. у Лациба М., Вінніков О., Сідельнік Л., УкраїнськийД. Пріоритети розвитку громадянського суспільства в Україні / М. Лациба., О. Вінніков, Л. Сідельнік.– К.,2008.–С.163
26. Див. у: Там само. – С. 145–160.
27. Ландык В. Мы не зарываем голову в песок / В.Ландык // Столичные новости. – 2010. – № 27 (6–12 июля).
28. Указ Президента України № 873/2010 від 26 серпня 2010 р. «Питання ради представників кримськотатарського народу» / [Електронний ресурс: <http://www.president.gov.ua/documents/12259.html>]
29. Закон України "Про столицю України - місто-герой Київ" (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 509-VI (509-17) від 16.09.2008, N 800-VI (800-17) від 25.12.2008, N 2500-VI (2500-17) від 07.09.2010) / [Електронний ресурс:

- <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=401-14>]; Районных советов в Киеве больше не будет/[Електронний ресурс:
<http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2010/09/09/714226.html>]
30. Єфименко Т. Проект податкового кодексу: всенародне обговорення фінішувало // Урядовий кур'єр. – 2010. – 3 вересня.

*Рудич Фелікс Михайлович,
доктор політичних наук, професор,
завідувач відділу теоретичних і прикладних проблем політології
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф.Кураса НАН України*

ПОЛІТИЧНА НАЦІЯ УКРАЇНИ: СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ, ВПЛИВ НА УТВЕРДЖЕННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВИ

(доповідь на Третньому Конгресі політологів України)

Зрештою «політична теорія визнає націю як політичну спільноту, яка об'єднує всіх громадян держави незалежно від їхніх етнічного, соціального походження, культурно-мовних та інших особливостей. Спільна державна мова, спільні символи, спільна лояльність до держави та її законів, спільні інтереси і надії на майбутнє стають новітніми сутнісними характеристиками нації, створюють її синонімічні доповнення – «політична нація», «нація – держава» [2].

Важливою особливістю формування нації є об'єктивний процес створення національних держав у різних формах їх політичної організації і рис самостійності. Такий шлях пройшла більшість сучасних європейських держав. «Історія України неначе постійно обертається по колу, проте цей рух необхідно перетворити на поступальний, спрямувавши на створення міцної Української держави. Заради цього необхідно об'єднати народ, представлений багатоетнічним населенням, в єдину українську політичну націю» [3]. Тільки так можна створити правову демократичну державу з сильним політичним класом, розвиненими інститутами громадянського суспільства.

Сьогодні перед політичною нацією України, її політичним класом постали виклики, на які треба дати відповідь. По-перше, формування консолідаційної ідеології, яка об'єднала б суспільство; по-друге, становлення ефективно діючих владних структур; по-третє, знаходження інноваційної моделі економіки і, нарешті, визначення зовнішньої політичної стратегії держави.

Специфіка формування, тенденції становлення. Після розпаду Радянського Союзу Україна отримала у спадок усі свої етнічні землі «і велику долю російськомовного населення, але не змогла створити українську політичну націю з його участю. Це результат непродуманої мовної і культурної політики, випадків насильницької українізації» [4].

Як відомо, громадянське суспільство ґрунтується на принципі ідеологічного плюралізму, реальному праві всіх суб'єктів дотримуватися різноманітних теорій, що відображають різні аспекти життя суспільства, і відстоювати їх.

Цей принцип не виключає, а передбачає наявність ідеологічного консенсусу стосовно найбільш важливих і значущих для розвитку громадянського суспільства цінностей. Як підтверджує досвід, такі цінності можуть бути визначені в рамках політичної нації, здатної об'єднати Україну, яка після президентських виборів особливо відчутно ідеологічно розкололася практично на дві – Схід і Захід – рівні половини.

Останнім часом в українському суспільстві розгорнулася небезпечна дискусія – про від'єднання частини східних і південних регіонів від основної України [5]. Суть дискусії: нехай проросійсько налаштовані області відійдуть і не висять баластом, заважаючи іншій частині країни розвиватися. Небезпека полягає в тому, що процес від'єднання може призвести до розпаду країни.